

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Het Nederlands: een weerbare taal? Ter inleiding

Bennis, H.J.

published in

Nederlandse Taalkunde
2003

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

CC BY

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Bennis, H. J. (2003). Het Nederlands: een weerbare taal? Ter inleiding. *Nederlandse Taalkunde*, 8(Themanummer: Weerbaar Nederlands), 281-284.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Nederlandse

Taalkunde

Thema

Weerbaar Nederlands

Jaargang 8, 2003-4

Het Nederlands: een weerbare taal?

Ter inleiding

HANS BENNIS*

Op 21 juni 2002 vond in de Agnietenkapel in Amsterdam het colloquium 'Het Nederlands: een weerbare taal' plaats. De aanleiding voor dit colloquium was de oratie van Fred Weerman vanwege zijn benoeming tot hoogleraar in de Nederlandse Taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Deze oratie was getiteld *Dynamiek in taal en de explosie van de neerlandistiek*. Het leek de organisatoren van dit colloquium, Jan Stroop en Hans Bennis, aardig om van elke universiteit in Nederland een hoogleraar Nederlandse Taalkunde uit te nodigen om in de ochtend voorafgaand aan de oratie zijn visie over de huidige positie van het Nederlands te ontvouwen. Norbert Corver (Utrecht), Theo Janssen (VU Amsterdam), Anneke Neijt (Nijmegen), Arie Verhagen (Leiden) en Frans Zwarts (Groningen) stemden daarin toe. Deze presentaties werden gevolgd door een discussie met een panel van drie bijzonder hoogleraren Nederlandse Taalkunde van de UvA: René Appel, Hans Bennis en Fons Moerdijk, onder leiding van Jan Stroop.

Na afloop van deze ochtend ontstond het idee om de schriftelijke versies van de presentaties te bundelen en aan te bieden als een themanummer aan *Nederlandse Taalkunde*. Aangezien zowel de sprekers van deze ochtend als de redactie van *Nederlandse Taalkunde* hier enthousiast op reageerden, ligt er nu een nummer waarin vier van de vijf presentaties zijn opgenomen. Helaas ontbreekt de bijdrage van Frans Zwarts, die wel van plan was om mee te doen, maar vanwege zijn drukke bestuurlijke werkzaamheden als rector van de Universiteit Groningen er niet in is geslaagd om zijn interessante presentatie over het gebruik van partikels in literaire teksten in een artikel om te zetten. Aan de vier resterende artikelen is een stuk toegevoegd van de zesde hoogleraar Nederlandse Taalkunde, Fred Weerman, dat tot stand gekomen is na lezing van de conceptversies van de vier andere artikelen en gezien kan worden als een reactie. Hans Bennis was gastredacteur bij dit speciale nummer.

De titel van het colloquium was niet alleen een enigszins flauwe woordspeling op de naam van de orator van die dag. De gedachte van de organisatoren was ook om langs deze weg een redelijk gezaghebbend antwoord te krijgen op de vraag naar de positie van de Nederlandse taal in een wereld die ook in talig opzicht snel verandert. Het Nederlands staat ogenschijnlijk behoorlijk onder druk. De woordenschat wordt in hoog tempo geïnfiltreerd door delen van het Angelsaksische lexicon. Veel mensen, vooral behorend tot de groep van traditionele *Onze Taal*-lezers, maken zich ernstig zorgen over deze sluipende

* Hans Bennis is directeur van het Meertens Instituut (KNAW) en bijzonder hoogleraar Taalvariatie aan de Universiteit van Amsterdam (hans.bennis@meertens.knaw.nl; Meertens Instituut, Joan Muyskenweg 25, 1096 CJ Amsterdam).

verloedering van het Nederlands, in belangrijke mate veroorzaakt door de internationalisering van bedrijfsleven en cultuur. Maar het is nog veel erger. Hoe lang houdt het Nederlands nog stand als officiële taal in een verenigd Europa? Vanwege de toenemende Babylonische verwarring in Brussel en Straatsburg gaan er steeds meer stemmen op om het aantal gebruikstalen in het Europese parlement te reduceren. In dit verband is het Nederlands een relatief kleine taal, en dus kwetsbaar. Het is ook al lang niet meer vanzelfsprekend dat er in Nederland Nederlands wordt gesproken. Wie in de zomer door Amsterdam loopt, zal merken dat een soort pidgin-Engels de uitgangssituatie markeert. Ook Nederlanders spreken Nederlanders aan met "Excuse me ...". Op prestigieuze middelbare scholen in plaatsen als Amstelveen en Oegstgeest wordt het onderwijs in vakken als wiskunde of biologie inmiddels in het Engels verzorgd. Een Nederlandse leraar die aan een groep Nederlandse leerlingen in krom Engels lesgeeft. Dit lijkt een trend te gaan worden op het vwo, en als dat inderdaad zo is, dan zal het niet lang meer duren voor het tweetalig Nederlands-Engels kleuteronderwijs wordt geïntroduceerd. Ook aan de universiteiten bestaat er reden tot zorg. De opleidingen aan universiteiten heten niet alleen 'bachelors' en 'masters', de colleges worden ook vaak in het Engels aangeboden en het Nederlands is als wetenschapstaal bedreigd. Een voorbeeld daarvan is het feit dat aan bepaalde universiteiten Nederlandstalige publicaties niet meer worden meegeteld als wetenschappelijke publicatie. Het is dan ook niet voor niets dat een KNAW-commissie onder leiding van de historicus Willem Frijhoff zich over deze kwestie heeft gebogen en tot de conclusie komt dat het Nederlands in de wetenschap bescherming nodig heeft. De titel van het eindrapport *Nederlands, tenzij ...* (2003) getuigt hier van.¹⁾

De vraag is dus of het Nederlands krachtig genoeg is om zich te verweren tegen de opkomst van het Engels in een verenigd Europa. Daarnaast kunnen we zien dat ook andere talen een rol spelen in Nederland. De huidige samenleving is multi-etnisch en wel in een dusdanige mate dat in de grote steden het aantal allochtone kinderen het aantal autochtone kinderen benadert of zelfs al overstijgt. Dit betekent dat ook de grote allochtone talen als het Turks en het Arabisch een factor van betekenis vormen. Bovendien kan de relatief beperkte beheersing van het Nederlands door veel allochtonen een invloed hebben op de positie en de aard van het Nederlands. Aan deze lijst kunnen we nog toevoegen de teruggang van de Nederlandse dialecten, afscheidingsbewegingen die streven naar een Europese erkenning van een regiolect als taal en de divergentie tussen het Standaard Nederlands en het Standaard Vlaams. Alles bij elkaar voldoende redenen om een colloquium over deze kwestie te organiseren.

Geen van de sprekers op het colloquium vond echter dat er reden was om ons zorgen te maken over het Nederlands. Zijn de hoogleraren Nederlandse Taalkunde onverbeterlijke optimisten, sluiten zij de ogen voor de werkelijkheid of is daar inderdaad niet zo veel reden toe? We zouden de situatie ook van een andere kant kunnen bekijken. Uit het maatschappelijke krachtenveld komen duidelijke signalen waaruit de zorg voor de positie van het Nederlands blijkt. We zouden natuurlijk de weerbaarheid van de taal kunnen

1 *Nederlands, tenzij ...; Tweetaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen*. Rapport van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Februari 2003. 32 p.

afmeten aan dergelijke signalen. Dat er een commissie Frijhoff wordt ingesteld door de KNAW, dat de hedendaagse politiek roept om een goede beheersing van het Nederlands door allochtonen en dat er een collectieve verontwaardiging ontstaat wanneer het Nederlands in Europa in zijn positie dreigt te worden aangetast, zijn tekenen dat het Nederlands een sterke positie heeft bij een belangrijk en spraakmakend deel van de Nederlandse bevolking. Op grond hiervan zouden de taalkundigen zich rustig uit het openbare debat kunnen terugtrekken om hun tijd te besteden aan de bestudering van de syntaxis van het woordje *er* of de spelling van *besse(n)sap*.

Norbert Corver concludeert in zijn bijdrage *Hoe leefbaar is het Nederlands* dat het Nederlands als binnentaal (de grammatische organisatie) en als buitentaal (de sociaal-culturele positie) een vitale taal is. De binnentaal wordt slechts in lexicaal opzicht – en dan nog alleen bij de categorie inhoudswoorden – beïnvloed door het Engels, in andere opzichten vaart het Nederlands zijn eigen koers. Er is geen sprake van “grammaticale inmenging van uitheemse regels”. Ook het Buiten-Nederlands is volgens Corver vitaal, want “het Buiten-Nederlands lijkt stevig verankerd te zijn in het collectieve culturele kapitaal.”

Hoewel Theo Janssen het vooral heeft over het schoolvak Nederlands en dus een iets andere interpretatie geeft aan de titel van het colloquium, komt ook uit zijn stuk een duidelijk optimisme naar voren. Waar Pim Levelt zich blijkens een interview in de Volkskrant zorgen maakt over de kwaliteit van de Nederlandse leraar, daar betoogt Janssen dat er weinig reden is voor een dergelijke ongerustheid. Wel kunnen en moeten de universiteiten werken aan een verbetering van de relatie wetenschap-school.

Anneke Neijt richt zich op een deel van het Nederlands waar sprake is van officieel taalbeleid: de spelling. In navolging van een essay van Jet Wester stelt zij dat het belangrijk is dat overheden terughoudend optreden ten aanzien van de spelling. In dat licht evalueert zij de spellingwijziging van 1995, en vooral “het geval *besse(n)sap*.” Zij concludeert dat de spelling van de tussenklank te snel en zonder het nodige vooronderzoek tot stand is gekomen en dat deze spellinghervorming getuigt van een gebrek aan respect voor het Nederlands. Over het Nederlands zelf maakt zij zich weinig zorgen: “[h]et Nederlands is een prachtige taal met weerbaarheidskarakteristieken die je van een solide natuurlijke taal mag verwachten.”

Arie Verhagen stelt net als Norbert Corver vast dat het Nederlands zich niets aantrekt van het Engels. Hij komt tot deze conclusie op basis van de ontwikkeling van een bepaald grammaticaal patroon, de ‘*weg*-constructie’. Deze constructie ontwikkelt zich autonoom van de vergelijkbare Engelse ‘*way*-construction’. Met een geruststellende zin eindigt Verhagen zijn bijdrage aan dit nummer: “het [Nederlands] vindt, tussen grote naaste verwanten in, zijn eigen weg wel.”

Als we de vier hooggeleerden dus mogen geloven, is het Nederlands een autonome, vitale, weerbare en leefbare taal. Fred Weerman voegt daar in zijn reactie nog een begrip aan toe. Hij vraagt zich af hoe *maakbaar* het Nederlands is. Zijn antwoord daarop is echter negatief. Het Nederlands is niet maakbaar, noch in binnentalig, noch in buitentalig opzicht. Taalontwikkeling, zowel intern als extern, voltrekt zich buiten de wil van de taalgebruiker of de taalgemeenschap om. Daarbij lijkt Weerman taalkundigen een alibi te verschaffen om zich niet in te laten met discussies over de status en de kwaliteit van het Nederlands. Het is volgens Weerman net als bij het weer: je kunt je er zorgen over maken, maar helpen doet het niet. Klagen lucht op, maar lost niets op.

Als ik nu het standpunt van de auteurs samenvat, dan kom ik uit op de conclusie dat het goed gaat met het Nederlands, maar ook als het niet goed zou gaan, dan zou er nog niets aan te doen zijn. Een duidelijke stellingname waarin de afstandelijkheid van de wetenschapper overheerst. Laten we niet zeuren over de weerbaarheid van het Nederlands, maar liever mooi onderzoek doen naar deze prachtige en krachtige taal!

Inhoudsoverzicht

Nederlandse Taalkunde 2003

Jaargang 8

Van de redactie 1

Artikelen

Hans Bennis

Het Nederlands: een weerbare taal? Ter inleiding 281-284

Sonja van Boxtel, Peter-Arno Coppens & Theo Bongaerts

Veel is (er) nog onduidelijk gebleken. Factoren in de keuze voor vervangende subjecten in het Nederlands 181-198

Norbert Corver

Hoe leefbaar is het Nederlands? 285-300

A.M. Duinhoven

Actieve en passieve indirect objecten. Een kwestie van analyse en synthese 199-230

Egbert Fortuin

De directieve infinitief en de imperatief in het Nederlands 14-43

Theo Janssen

Inspirend 'Nederlands'? Een pleidooi voor doorstroom van kennis over taal 301-314

Hanne Kloots, Georges De Schutter, Steven Gillis en Marc Swerts

Verdoffende vocalen en klinkers die verdwijnen: een casestudy 231-254

Anneke Neijt

De Tao van taal, of: de spellingwet van 1995 en het geval besse(n)sap 315-327

Leendert Plug

Zo spreek je de r dus niet uit. Een fonetische kijk op 'deletie' 2-13

Helena Taelman & Steven Gillis

Hebben Nederlandse kinderen een voorkeur voor trochaische productievormen? Een onderzoek naar truncaties in kindertaal 130-157

Reinhild Vandekerckhove

De relativa die en dat in het dialect en de standaardtaal van West-Vlamingen 115-129

Hans Van de Velde

Voorbeeld(ige) uitspraak? (Besprekingsartikel) 44-57

Hans Van de Velde & Roeland van Hout

De deletie van de slot-n 93-114

Arie Verhagen

Hoe het Nederlands zich een eigen weg baant. Vergelijkende en historische observaties vanuit een constructie-perspectief 328-346

Fred Weerman

Hoe maakbaar is het Nederlands? 347-354

Forum

Nooit het laatste woord. Een interview met Henk Verkuyl 262-274

DigiTaal

Eric Hoekstra

Taaldatabanken op het gebied van het Fries 58-62

Joep Kruijssen & Jos Swanenberg

Limburgse en Brabantse dialectdatabanken op internet 158-162

Reinier Salverda

De Elektronische ANS 255-261

Boekbeoordelingen

Hans den Besten

Adelia Carstens & Heinrich Grebe (red.), Taallandskap. Huldigingsbundel vir Christo van Rensburg 71-74

Johan De Caluwe

Geert Booij, The Morphology of Dutch 168-172

A.M. Duinhoven

Johan Kerstens & Arie Sturm, Beknopte grammtica van het Nederlands 357-360

Folkert Kuiken

Nanette Bienfait, Grammatica-onderwijs aan allochtone jongeren 172-175

Luuk Lagerwerf

Liesbeth Degand, Form and Function of Causation. A Theoretical and Empirical Investigation of Causal Constructions in Dutch 77-80

Jan Nijen Twilhaar

Jenny van der Toorn-Schutte, Cultuur en tweedetaalverwerving. Een taalkundig-antropologische vergelijking tussen Oost en West 166-168

Marc van Oostendorp

René Kager, Optimality Theory 163-165

Reinier Salverda

A.M. Duinhoven, Analyse en synthese in het Nederlands 273-274

Reinier Salverda

Priscilla Heynderickx, Relationele Adjectieven in het Nederlands 355-357

G. De Schutter

Thijs Pollmann, De letteren als wetenschappen 63-68

Nicoline van der Sijjs

Lambert ten Kate, Gemeenschap Tussen de Gottische spraek En de Nederduytsche en Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduytsche sprake 75-76

Marijke J. van der Wal

Judith Schoonenboom, Analyse, norm en gebruik als factoren van taalverandering: een studie naar veranderingen in het Nederlands onzijdig relativum 69-71

Signalementen

81-87, 176-178, 275-277, 361-363

Uit de tijdschriften

88-90, 179-180, 278-279, 364-365

Ontvangen boeken

91-92, 280, 366

ARTIKELEN

Hans Bennis 281
Het Nederlands: een weerbare taal?
Ter inleiding

Norbert Corver 285
Hoe leefbaar is het Nederlands?

Theo Janssen 301
Inspirerend 'Nederlands'? Een pleidooi voor
doorstroom van kennis over taal

Anneke Neijt 315
De Tao van taal, of: de spellingwet
van 1995 en het geval besse(n)sap

Arie Verhagen 328
Hoe het Nederlands zich een eigen weg baant.
Vergelijkende en historische observaties vanuit
een constructie-perspectief.

Fred Weerman 347
Hoe maakbaar is het Nederlands?

BOEKBESPREKINGEN

Reinier Salverda 355
Priscilla Heynderickx. Relationele Adjectieven in
het Nederlands

A.M. Duinhoven 357
Johan Kerstens & Arie Sturm. Beknopte grammatica
van het Nederlands

SIGNALEMENTEN 361

UIT DE TIJDSCHRIFTEN 364

ONTVANGEN BOEKEN 366